

Globalizacja i azjatyckie ludy tubylcze

Globalizacja, przez wielu badaczy różnie datowana i opisywana, naznaczona jest niewątpliwie deterytorializacją (suwerenności, kultur, zasobów ludzkich, wreszcie samego państwa), masowymi migracjami i niespotykanymi wcześniej możliwościami przepływu informacji. Dzięki niej żyjące w skrajnie trudnych warunkach, najczęściej dyskryminowane przez obecne organy władzy państwowej, ludy tubylcze dowiedziały się o sobie wzajemnie i zaczęły uczyć się od siebie efektywnego dochodzenia swoich praw. Ponieważ w epoce globalizacji ostatecznie zakończyły się wielkie procesy państwowotwórcze, a kwestia dekolonizacji została zamknięta, państwa zaś, pewne swojego istnienia, pozwoliły sobie na redukcję funkcji w sferze ekonomicznej i militarnej – ludy tubylcze wykorzystały moment do przedstawienia wreszcie swoich żądań i walki o własne, przez stulecia deptane prawa.

Przedstawiciele około 350 mln ludzi żyjących w ponad 70 krajach świata, mówiący prawie 4 tys. języków, podjęli walkę za pośrednictwem organizacji międzynarodowych¹. Rozpoczęła się ona mimo braku powszechnej zgody zarówno co do tego, kim tak naprawdę są ludy tubylcze, jak i nawet co do procesu, w którym definicja ludu tubylczego miałyby zostać ustalona².

Na przełomie XX i XXI w. „kwestia ludów tubylczych” stała się palącą zarówno dla byłych imperiów kolonialnych rozliczających się ze swoją przeszłością, jak i dla krajów, które po zakończeniu procesu dekolonizacji zostały z ogromnym bagażem konfliktów etnicznych i społecznych do rozwiązania. Dla tych pierwszych

¹ Liczby podawane w literaturze przedmiotu wahają się między 300–370 mln. Trudno to precyzyjnie zweryfikować w sytuacji, w której wiele krajów nie uznaje danej społeczności za lud tubylczy, w związku z czym grupy te nie figurują w żadnych statystykach. Podawane informacje opierają się na danych przekazywanych różnym organom ONZ przez organizacje tubylcze lub inne organizacje pozarządowe.

² Zob. H. Schreiber, *Ludy tubylcze jako nowy aktor we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, w: *Jednostka – społeczeństwo – państwo wobec megatrendów współczesnego świata*, G. Piwnicki, S. Mrozowska (red.), Gdańsk 2009, s. 298–309, gdzie wskazane są międzynarodowe konteksty „kwestii ludów tubylczych” i dalsza literatura przedmiotu.

rozliczenie z przeszłością kolonialną zaczęło przybierać formę wewnętrznego pojednania międzykulturowego: przykładami mogą być Australia i Kanada, których premierzy oficjalnie przeprosili „swoje” ludy tubylcze (aborygenów i Inuitów) za wielowiekową politykę dyskryminacji, prowadzącą nierzadko do eksterminacji³. Te drugie (wśród nich kraje azjatyckie), same będące ofiarami kolonizacji, kwestię ludów tubylczych traktują z ogromną ostrożnością i niechęcią, próbując utrzymać coraz bardziej świadome swoich praw ludy tubylcze na dotychczasowym marginesie życia społecznego i politycznego. Dzięki obejmującemu kolejne obszary dyskursowi o prawach człowieka ludy tubylcze dostały jednak szansę „wybiccia się na niepodległość”, a opublikowana w ostatnich latach ogromna liczba opracowań tego tematu⁴ stała się drogowskazem dla kolejnych „tubylczych” przywódców, intelektualistów, prawników w walce o prawa tej najbardziej zapomnianej i najbiedniejszej grupy społecznej świata, określającej samą siebie „czwartym światem”. „Międzynarodowy indygenizm” stał się, mimo ogromnych przeszkód ze strony państw, zjawiskiem globalnym⁵.

1. Od „ludów prymitywnych” do podmiotu aktywnego na forum międzynarodowym

Rozpoczęte w końcu XV w. procesy kolonizacji i późniejsze panowanie dyskursu imperialnego spowodowały, że ludy tubylcze wtłoczone zostały w niezwykle ciasne i krzywe ramy obrazu: zacofanych, prymitywnych i umysłowo niedorozwiniętych „dzikich”. Ewolucjonistyczne poglądy z nauk biologicznych przefiltrowane zostały przez nauki humanistyczne i zaadaptowane przez rodzące się socjologię i antropologię do stworzenia linii rozwojowej społeczeństw i człowieka (dzikość – barbarzyństwo – cywilizacja). „Dziki” został określony jako zarazem żywy relikw

³ 13 lutego 2008 r. w Australii, a 11 czerwca 2008 r. w Kanadzie. Zob. H. Schreiber, *Pojednanie międzykulturowe w Australii?*, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artukul,65,Pojednanie_miedzynarodowe_w_Australii.html.

⁴ Do najważniejszych monografii tej problematyki można zaliczyć: S.J. Anaya, *Indigenous Peoples in International Law*, Oxford 1996; I. Brownlie, *Treaties and Indigenous Peoples*, Oxford 1992; A. Gupta, *Human Rights of Indigenous Peoples*, New Delhi 2005; F. MacKay, *Los derechos de los pueblos indigenas en el sistema internacional. Una fuente instrumental para las organizaciones indigenas*, Lima 1999; F. MacKay, *A Guide to Indigenous Peoples' Rights in the Inter-American Human Rights System*, Kopenhaga 2002; *Globalization and Indigenous Peoples in Asia. Changing the Local-Global Interface*, D. Nathan, G. Kelkar, P. Walter (red.), New Delhi 2004; R. Niezen, *The Origins of Indigenism: Human Rights and the Politics of Identity*, Berkeley 2003. Ważne są również artykuły autorstwa m.in. R.L. Barsha, E.-I. Daes, B. Kingsbury'ego, C. Tennanta, R. Stavenhagena, S. Wiessnera. Z literatury polskiej należy wspomnieć monografię *Pierwsze narody. Społeczności rdzenne i idea tubylczości we współczesnym świecie*, J. Derlicki, W. Lipieński (red.), Warszawa 2002, oraz materiały z konferencji zorganizowanej na Uniwersytecie Warszawskim w listopadzie 2003 r., pt. *Ludy tubylcze. Czwarty Świat, dziedzictwo kolonializmu, skanseny świata czy partnerzy narodów?*, Warszawa 2007.

⁵ Zob. szerzej: R. Niezen, *The Origins...*

szłości („żyjący przodek”) i jako stworzenie, w stosunku do którego „człowiek cywilizowany” „reprezentuje naturalną przewagę współczesnej podmiotowości”⁶.

Ludy tubylcze zamieszkujące skolonizowane tereny Azji, Afryki, obu Ameryk, Australii i Oceanii były więc przedmiotem europejskiej eksterminacji, wyzysku, ale i ogromnej ciekawości. Jeden z członków pierwszego francuskiego towarzystwa antropologicznego (Société des Observateurs de l'Homme, założone w 1779 r.), Joseph-Marie de Gérando, postulował w swoich „Rozważaniach o dzikich ludach”⁷ z 1800 r., by każdy z badaczy przywoził z wypraw pozaeuropejskich „egzemplarze” obcych ludów, najlepiej obu płci i w różnym wieku, lub, jeszcze lepiej, całe rodziny, gdyż umożliwiłoby to przebadanie modelu innych społeczeństw – w miniaturze. Propozycja ta została podchwycona i w połowie XIX w., na pierwszej Wielkiej Wystawie Światowej w Londynie w 1851 r. pojawiły się ludy tubylcze jako „okazy” potęgi kolonialnej.

Wystawy te przyciągały rzesze zwiedzających: 6 mln w Londynie w 1851 r., 16 mln w Paryżu w 1878 r., a w roku 1900, również w Paryżu – aż 50 mln ludzi⁸. W XIX w. stały się nierozzerwalnie splecione z imperializmem, nacjonalizmem i darwinizmem społecznym⁹. Były szansą na podróż dookoła świata za cenę jedynie 50 centów¹⁰... Nie było chyba lepszego miejsca, by pokazać pełnię potęgi i dominacji nad podbitymi „dzikimi”. Tak zaczęły powstawać „ludzkie zoo”, reklamowane jako *native villages*, *village indigène* (wioski tubylcze), w których ludzie wystawiani byli na pokaz jak zwierzęta, zmuszeni do odgrywania scenek rodzajowych („żywych obrazów”), odtwarzania tańców rytualnych itp., ku ucieście i zaspokojeniu ciekawości mieszkańców Starego Świata. Wystawa paryska z 1878 r. przeszła do historii, gdyż to właśnie na niej po raz pierwszy na ogromną skalę zbudowano wioski, w których „wystawiono” około 400 tubylców z francuskich kolonii w Indochinach, Senegalu i Tahiti¹¹. W ramach amerykańskiej „bytności” na Filipinach w 1904 r. przywieziono 100 Igorotów i Tingguians z regionu Cordillera na wystawę w St. Louis w Missouri. Byli na niej pokazywani jako „rzadkie okazy dzikich ludów”¹².

⁶ M. Duchet, *Antropologie et histoire au siècle des Lumières*, Paris 1971. Za: Z. Pucek, *Dyskurs antropologiczny w dobie dekonstrukcji*, źródło: URL-[http://www.euro-limes.ae.krakow.pl/files/el1\(2\)2003/zp_limes1\(2\).pdf](http://www.euro-limes.ae.krakow.pl/files/el1(2)2003/zp_limes1(2).pdf) (25 października 2008).

⁷ Tytuł oryg. *Considération sur les diverses méthodes à suivre dans l'observation des peuples sauvages*. Za: T.C. Jacques, *From Savages and Barbarians to Primitives: Africa, Social Typologies, and History in Eighteenth-Century French Philosophy*, „History and Theory”, t. 36, nr 2, maj 1997, s. 193.

⁸ R. Corbey, *Ethnographic showcases, 1870–1930*, „Cultural Anthropology”, t. 8, nr 3, sierpień 1993, s. 339.

⁹ Zob. *ibidem*, s. 339–340.

¹⁰ Jak w tytule rozprawy H. Thode-Arora, *Für fünfzig Pfennig um die Welt: Die Hagenbeckschen Völkerschauen*, New York 1989.

¹¹ R. Corbey, *Ethnographic...*, s. 341.

¹² Zob. V. Tauli-Corpuz, *The Resistance of the Indigenous Peoples of Asia Against Racism and Racial Discrimination*, źródło: URL – http://www.tebtebba.org/tebtebba_files/summit/wcar.racism.htm.

Tysiące pocztówek ze zdjęciami wystawowych „dzikich” krążyły po Europie, przyciągając na wystawy światowe i kolonialne żądnych sensacji i spragnionych egzotyki Europejczyków. „Tubylcy” robili taką karierę, że zaczęto organizować osobne pokazy, wyłącznie im poświęcone, zazwyczaj w miejskich zoo (np. w Berlinie znane były jako *Völkerschauen* i organizowane przez dyrektora cyrku Karla Hagenbecka, a w paryskim zoo *Jardin d'Acclimatation* przez Geoffreya de Sante Hilaire¹³).

Pokazy „dzikich” trwały jeszcze w latach 30. i 40. XX w. Nic więc dziwnego, że gdy „kwestia ludów tubylczych” po raz pierwszy pojawiła się na forum międzynarodowym w latach 20. XX w., nie miała szans na należytą uwagę, zrozumienie i powodzenie. Bezskutecznie apelowali o sprawiedliwość w Pałacu Ligi Narodów zarówno Levi General Deskaheh (przedstawiciel Rady Sachemów Ligi Irokeskiej¹⁴) w 1923 r., jak i Tahupotiki Wiremu Ratana (religijny przywódca Maorysów) w roku 1925. Obaj pojawili się w Genewie nie bez przyczyny, gdyż Pakt Ligi Narodów odnosił się w dwóch artykułach do kwestii ludności tubylczej w koloniach (jeszcze bez rozróżniania poszczególnych grup ją tworzących)¹⁵. W art. 22 postanowiono, iż: „zapewnienie dobrobytu i rozwoju tym ludom [„jeszcze niezdolnym do samodzielnego rządzenia się w szczególnie trudnych warunkach nowoczesnego świata”] stanowi **święte posłannictwo cywilizacji** i dlatego godzi się włączyć do niniejszego Paktu rękomię spełnienia tego posłannictwa [...]. Najlepszym sposobem urzeczywistnienia w praktyce tej zasady jest powierzenie opieki nad tymi ludami **narodom rozwiniętym**, które ze względu na swe zasoby, doświadczenie lub położenie geograficzne mogą najskuteczniej wziąć na siebie taką odpowiedzialność i zechcą ją przyjąć; [...] są takie terytoria, jak Afryka Południowo-Zachodnia i niektóre wyspy południowego Oceanu Spokojnego, które wskutek słabej gęstości zaludnienia, niewielkiego obszaru, oddalenia od ognisk cywilizacji, przyległości geograficznej do terytorium mandatariusza lub z innych powodów mogłyby być rządzone najlepiej pod panowaniem ustaw mandatariusza jako część nierozdzielna tego terytorium, z zastrzeżeniem jednak wyszczególnionych wyżej rękomi w interesie ludności tubylczej (*in the interests of the indigenous population*)”. Również w art. 23 stwierdzono: „Z zastrzeżeniem i zgodnie z postanowieniami konwencji międzynarodowych już zawartych oraz tych, które będą zawarte w przyszłości, członkowie Ligi: [...] **b**) zobowiązują się **zapewnić sprawiedliwe postępowanie**

¹³ Por. R. Corbey, *Ethnographic...*

¹⁴ Bezprecedensowa organizacja ponadplemienna założona najprawdopodobniej już w końcu XV w. przez 5, a później 6 plemion irokeskich: Onondaga, Cayuga, Mohawk, Oneida, Seneca, a od ok. 1715 r. także Tuscarora.

¹⁵ Dz.U. z 1920 r., nr 35, poz. 200, także: K. Kocot, K. Wolfke, *Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego*, Wrocław 1978, źródło: URL – <http://members.lycos.co.uk/miedzynarody/dokumenty.html>. Na istnienie tych zapisów w Pakcie Ligi Narodów zwraca uwagę B. Kingsbury, *Indigenous Peoples in International Law: a Constructivist Approach to the Asian Controversy*, „The American Journal of International Law”, czerwiec 1998, t. 92, nr 3, wskazuje jednak jedynie na art. 23 b), pomijając art. 22.

wobec rdzennych mieszkańców na terytoriach poddanych ich kontroli – (b) *undertake to secure just treatment of the native inhabitants of territories under their control*)[...]” (podkreśl. moje – H.S.).

Fragmety te wyraźnie ukazują ewolucjonistyczne i europocentryczne postrzeganie przez ówczesne mocarstwa ludów tubylczych, uznanych za będące na niższym szczeblu rozwoju – intelektualnego, gospodarczego, kulturowego. „Tubylczość” automatycznie wiązana była z prymitywizmem, zacofaniem, barbarzyństwem, a ludy tubylcze traktowano bardzo często jako przeszkodę w dostępie do ziemi i uważano, że trzeba je jak najszybciej zasymilować lub zniszczyć, stosując wobec nich politykę określaną obecnie jako *cultural genocide* (kulturobójstwo, etnocyd)¹⁶.

Kwestia ludów tubylczych została tymczasem podjęta przez powstałą w 1919 r. Międzynarodową Organizację Pracy. Już w 1926 r. toczono dyskusje nad potrzebą zbadania warunków pracy ludności „tubylczej i kolorowej” w Afryce i Ameryce¹⁷. Wkrótce potem przyjęto szereg konwencji dotyczących warunków pracy ludności tubylczej: w 1936 r. konwencję nr 50 o naborze do pracy pracowników tubylczych¹⁸, w 1939 r. konwencję nr 64 o umowach o pracę pracowników tubylczych¹⁹. W tym samym roku przyjęto także konwencję nr 65 dotyczącą likwidacji sankcji karnych wobec pracowników tubylczych łamiących postanowienia umów o pracę²⁰.

Nowe znaczenie pojęcia „tubylczości” pojawiło się dopiero po II wojnie światowej, kiedy to doszło do demontażu systemu kolonialnego. Przestało ono oznaczać ogół społeczeństw żyjących w kolonialnym reżimie, a zaczęło być stosowane na forum międzynarodowym wyłącznie w stosunku do pewnej części tych społeczeństw: zdominowanych przez inne grupy potomków rdzennych mieszkańców danych ziem, obecnych na nich jeszcze przed okresem inwazji i kolonializmu – ludów tubylczych²¹.

W 1951 r. w Boliwii spotkał się powołany przez MOP zespół ekspertów mających ocenić problemy socjalne ludności tubylczej. Dzięki jego działalności w 1953 r. stworzono pierwszy program wyłącznie dla ludów tubylczych: *Andean Indian Programme*. W tym samym roku ukazały się wyniki pierwszych pogłębionych badań pt. *Indigenous Peoples: Living and Working Conditions of Indigenous Populations in Independent Countries*²². W 1957 r. MOP przyjęła konwencję w sprawie ochrony i integracji ludów tubylczych oraz innych plemion i półplemion w krajach niepod-

¹⁶ Zob. R. Niezen, *The Origins...*, s. 53 i n. oraz L. Rodriguez-Piñero, *Indigenous Peoples, Postcolonialism and International Law. The ILO Regime (1919–1989)*, Oxford 2005. Wstęp do książki: URL – <http://fds.oup.com/www.oup.co.uk/pdf/0-19-928464-4.pdf>.

¹⁷ L. Rodriguez-Piñero, *Indigenous...*, s. 17.

¹⁸ *Convention concerning the Regulation of Certain Special Systems of Recruiting Workers*, źródło: URL – <http://www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm>.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ L. Rodriguez-Piñero, *Indigenous...*, s. 6.

²² *Ibidem*.

ległych (nr 107)²³, zastąpioną w 1989 r. konwencją MOP nr 169 w sprawie plemion i ludów tubylczych w krajach niepodległych²⁴.

Organizacja Narodów Zjednoczonych oficjalnie zajęła się „kwestią ludów tubylczych” w 1971 r. Wtedy to Rada Gospodarczo-Społeczna ONZ (ECOSOC) upoważniła podkomisję ds. zapobiegania dyskryminacji i ochrony mniejszości, działającą w ramach struktur Komisji Praw Człowieka, do zbadania tego zagadnienia. Specjalnym sprawozdawcą podkomisji został José Ricardo Martínez Cobo (Ekwador), którego raport ukazał się oficjalnie w 1987 r.²⁵ Do dziś stanowi on istotny punkt odniesienia we wszystkich działaniach podejmowanych wobec ludów tubylczych przez ONZ. W ramach podkomisji powołana została także pięcioosobowa Grupa Robocza ds. Ludności Tubylczej (Working Group on Indigenous Populations – WGIP)²⁶, której przewodniczącą-sprawozdawcą została Erika-Irena A. Daes (Grecja).

W roku 1989 z upoważnienia ECOSOC podkomisja ustanowiła kolejnego sprawozdawcę, Miguela Alfonso Martíneza (Kuba), czyniąc go odpowiedzialnym za przygotowanie raportu na temat umów lub porozumień zawieranych między państwami a ludnością tubylczą. Wyniki swoich badań przekazywał on podkomisji w kolejnych latach aż do ukazania się ostatecznej wersji raportu w 1999 r.²⁷

Z kolei przewodnicząca WGIP, Erika-Irena A. Daes, przygotowała raport na temat ochrony dziedzictwa kulturowego ludów tubylczych. Stał się on podstawą przyjętych na forum ECOSOC w 1995 r. zasad i wytycznych ochrony dziedzictwa kulturowego ludów tubylczych²⁸. W tym samym roku uchwalono Dekadę Ludów Tubylczych ONZ.

Przełomowy okazał się jednak dopiero rok 2001. Wtedy to Komisja Praw Człowieka powołała specjalnego sprawozdawcę ds. praw człowieka i podstawowych wolności ludów tubylczych. Do 2008 r. był nim profesor socjologii z Meksyku, Rodolfo Stavenhagen, zastąpiony 30 marca tego samego roku przez profesora prawa

²³ *ILO Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries of 1957*, zwana też skrótowo: *Convention Concerning Indigenous and Tribal Populations*, *ibidem*.

²⁴ *Convention No. 169 Concerning Indigenous and Tribal Populations*, *ibidem*.

²⁵ J.R. Martínez Cobo, *A Study of the Discrimination against Indigenous Peoples*, United Nations, New York 1987 (Doc. E.4/Sub.2/1986/7/Add.4). Raport został jednak ukończony już w 1983 r. (wersja ostateczna), a pod różnymi postaciami był dostępny i przesyłany w częściach do podkomisji w latach 1981–1984.

²⁶ Rezolucja ECOSOC 1982.34. Ze względu na powołanie w 2006 r. nowego ciała ONZ – Rady Praw Człowieka zarówno spotkania, jak i dalsze istnienie WGIP zostały wstrzymane do czasu podjęcia decyzji co do jej dalszych losów przez Radę na sesji we wrześniu 2007 r. W związku z powstaniem w 2002 r. UNPFII argumentuje się, iż WGIP dubluje zadania UNPFII. Jednakże przedstawiciele organizacji ludów tubylczych twierdzą, iż UNPFII nie jest organem ochrony praw człowieka i to do WGIP należy kompetencja proponowania instrumentów prawnych w tym zakresie.

²⁷ E/CN.4/Sub.2/1999/20, 22 czerwca 1999 r.

²⁸ E/CN.4/Sub.2/1995/26, GE. 95–12808 (E), 21 czerwca 1995 r. Więcej: H. Jodelka-Schreiber, *Międzynarodowa ochrona kultury i dziedzictwa kulturowego ludów tubylczych*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations”, nr 1–2 (t. 35), 2007.

Jamesa Anayę ze Stanów Zjednoczonych. Wreszcie w 2002 r. zaczęło działać Stałe Forum Narodów Zjednoczonych ds. Tubylczych (United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues – UNPFII²⁹), a w 2005 r. rozpoczęła się Druga Dekada Ludów Tubylczych ONZ.

Praktycznie od samego początku zadaniem WGIP stało się przygotowanie projektu *Deklaracji praw ludów tubylczych*: w 1985 r. wstępny projekt był już gotowy i przekazany Komisji Praw Człowieka do dalszych konsultacji. Dopiero jednak po dziesięciu latach (1995) Komisja powołała zespół ds. opracowania projektu deklaracji³⁰. Po upływie kolejnej dekady już nowo powstały organ w strukturach ONZ – Rada Praw Człowieka – przyjął *Deklarację praw ludów tubylczych*. Kiedy 29 czerwca 2006 r. odbywało się głosowanie na forum Rady, z krajów azjatyckich „za” *Deklaracją* podnieśli ręce przedstawiciele Indii, Indonezji, Japonii, Malezji, Korei Południowej, od głosu wstrzymali się reprezentanci Bangladeszu i Filipin³¹. Następnie deklaracja została przekazana Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ.

Mimo że deklaracja nie jest aktem o charakterze wiążącym, w praktyce międzynarodowej zazwyczaj poprzedza przyjęcie aktu wiążącego (konwencji), stanowiąc pierwszy krok na drodze uzgadniania i wypracowywania kompromisowych zapisów prawnie zobowiązujących. Ponieważ zaś znalazły się w niej zagadnienia „newralgiczne” z punktu widzenia interesu państwa (prawo do samostanowienia, do zamieszkiwania tradycyjnych ziem, do ochrony i wspierania rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego ludów tubylczych), mimo upływu dwudziestu lat od rozpoczęcia prac przygotowawczych na posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego ONZ 28 grudnia 2006 r. deklaracja została oprotestowana przez grupę krajów afrykańskich pod przewodnictwem Namibii, które uzasadniały postulat odsunięcia w czasie jej przyjęcia potrzebą „dalszych konsultacji”. Swoje poparcie dla wniosku Namibii wyraziła m.in. Indonezja, popierająca wcześniej deklarację na forum Rady Praw Człowieka³². Przeciwnie były także: Birma i Tajlandia, od głosu wstrzymały się: Indie, Chiny, Japonia, Malezja, Nepal, Filipiny i Korea Południowa³³. Poza Fidzi, Timorem Wschodnim, Palau, Nauru, Wyspami Salomona i Papuą-Nową Gwineą pozostałe państwa regionu Azji i Pacyfiku głosowały również przeciwko przyjęciu deklaracji w kształcie ustalonym przez Radę Praw Człowieka.

Ostatecznie po wprowadzeniu do *Deklaracji* zapisów podkreślających nienaruszalność integralności terytorialnej państwa (art. 46) oraz tego, że sytuacja ludów tubylczych jest różna w zależności od regionu, kraju, a także przeszłości związanej z kulturą i historią (nowy fragment w preambule) 13 września 2007 r. *Deklaracja*

²⁹ Jednak powołane zostało dwa lata wcześniej, 28 czerwca 2000 r., rezolucją ECOSOC 2000/22.

³⁰ Rezolucja 1995/32.

³¹ Zob. URL- <http://www.ohchr.org/english/issues/indigenous/groups/groups-02.htm>. Przeciwno zagłosowały jedynie dwa kraje: Rosja i Kanada.

³² Zob. GA/SHC/3878, URL – <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/gashc3878.doc.htm>.

³³ Rezolucja zgłoszona przez Namibię: A/C.3/61/L.57/Rev.1. Dyskusja oraz lista głosów państw *ibidem*.

praw ludów tubylczych została przyjęta 143 głosami „za”, 11 państw wstrzymało się od głosu, 4 głosowały przeciwko – Australia, Stany Zjednoczone, Nowa Zelandia i Kanada³⁴. W gestii państw pozostawiono jednak najbardziej kontrowersyjną kwestię definicji „ludu tubylczego”, kluczowe zagadnienie, determinujące fakt, czy dana grupa będzie objęta ochroną przewidzianą dla ludów tubylczych, czy też nie.

2. Kontrowersje wokół definicji pojęcia „lud tubylczy”

Fakt, że w *Deklaracji* zabrakło definicji „ludu tubylczego”, nie znaczy, że nie podejmowano prób jej stworzenia. Pierwsze takie próby podjęła MOP w obu konwencjach dotyczących ludów tubylczych: nr 107 z 1957 r. i nr 169 z 1989 r.³⁵ Swoją definicję zaproponował również J. Cobo w raporcie z 1987 r. Na potrzeby działań pomocowych definicje operacyjne zostały także skonstruowane przez Bank Światowy³⁶ i Azjatycki Bank Rozwoju³⁷. W poniższej tabeli porównane zostały określenia i kryteria pojawiające się przy definiowaniu „ludu tubylczego”.

Definicja z raportu J. Cobo przez długi czas wyznaczała kierunek w definiowaniu „ludu tubylczego”. Jednak te przyjęte później (konwencja MOP nr 169, definicje BŚ i ABR) odeszły od kontrowersyjnego dla wielu ludów tubylczych i państw odniesienia do okresu najazdu i kolonializmu. Oba banki zastrzegły dodatkowo, iż pojęcie „ludy tubylcze” zostało przyjęte jedynie dlatego, że funkcjonuje ono w dokumentach ONZ, nie zaś dlatego, by wiązano z nim jakiegokolwiek określone implikacje polityczne.

Wśród wielu propozycji, które pojawiają się w nadal nierozstrzygniętej dyskusji toczącej się w kwestii definicji³⁸, rozsądna wydaje się ta zgłoszona przez Benedicta

³⁴ UN News Centre, *United Nations adopts Declaration on Rights of Indigenous Peoples*, URL – <http://www.un.org/ga/61/news/news.asp?NewsID=23794&Cr=indigenous&Cr1=>.

³⁵ Jeśli chodzi o konwencję nr 107, to z krajów azjatyckich tylko trzy stały się jej stroną: Indie (1958), Pakistan (1960) i Bangladesz (1972). Natomiast konwencji nr 169 do tej pory, poza Nepalem, nie ratyfikowało żadne państwo azjatyckie, mimo iż w znaczny sposób poprawia ona sytuację ludów tubylczych i odchodzi od integracjonistycznego modelu konwencji nr 107, wprowadzając trzy podstawowe kryteria: samoidentyfikacji, samostanowienia i samozarządzania. W tej konwencji pojawia się także po raz pierwszy pojęcie *peoples* zamiast dotychczasowego *populations*.

³⁶ *Operational Directive: Indigenous Peoples*, The World Bank Operational Manual, wrzesień 1991 r., OD 4.20, zastąpione przez OP (*Operational Policies*) i BP (*Bank Procedures*) 4.10 ze stycznia 2007 r., mające jednak zastosowanie do *Project Concept Review* od czerwca 2005 r., źródło: URL – <http://wbln0018.worldbank.org/Institutional/Manuals/OpManual.nsf/tocall/0F7D6F3F04DD70398525672C007D08ED?OpenDocument>.

³⁷ Asian Development Bank, *The Bank's Policy on Indigenous Peoples*, źródło: URL – http://www.adb.org/Documents/Policies/Indigenous_Peoples/ADB-1998-Policy-on-IP.pdf.

³⁸ Szczegółowo wszystkie propozycje, zarówno prawne, jak i zgłoszone przez naukowców, analizuje Jeff J. Comtassel, *Who is Indigenous? Peoplehood and Ethnonationalist Approaches to Rearticulating Indigenous Identity*, „Nationalism and Ethnic Politics”, t. 9, nr 1, wiosna 2003, s. 75–100.

Tabela 1. Określenia i kryteria definicji „ludu tubylczego”

Definicja ludu tubylczego	Konwencja MOP nr 107 – 1957 r.	Raport J. Cobo – 1983 r.	Konwencja MOP nr 169 – 1989 r.	Dyrektywa BS – 1991 r., zm. 2007 r.	Polityka ABR – 1998 r.
Kryteria	członkowie ludności plemiennej lub półplemiennej (<i>members of tribal or semi-tribal populations</i>) a) na niższym stopniu zaawansowania lub b) pochodzący od przodków żyjących w okresie podboju lub kolonizacji	tubylcze społeczności, ludy i narody (<i>indigenous communities, peoples and nations</i>)	a) ludy plemienne (<i>tribal peoples</i>) i b) ludy tubylcze (<i>indigenous peoples</i>)	ludy tubylcze (<i>indigenous peoples</i>), ale także uwzględnia wszelkie inne pojęcia ze względu na brak obowiązującej definicji, tj. <i>indigenous ethnic minorities, aboriginals, hill tribes, minority nationalities, scheduled tribes, tribal groups</i>	ludy tubylcze (<i>indigenous peoples</i>), ale także wszelkie inne pojęcia ze względu na różnorodność panującą w krajach azjatyckich, tj. <i>cultural minorities, ethnic minorities, indigenous cultural communities, tribals, scheduled tribes, natives, aboriginals</i>
Zamieszkujące dany teren w okresie podboju / kolonizacji	+	+	+	-	- (zamiast tego określenie: pochodzenie od ludów obecnych na danym terenie, zanim obecne państwo, terytorium czy granice zostały ustanowione)
Samoidentyfikacja / uznanie przez innych za l.t.	- / +	+ / -	- / +	+ oraz + (łącznie)	+ / +
Odrębna tożsamość i instytucje życia społecznego	status jest regulowany w całości lub częściowo przez ich własne zwyczaje, tradycje, szczególne prawa lub uregulowania	mniejszościowe grupy społeczne z własnymi wzorcami kulturowymi, instytucjami społecznymi i systemem prawnym	własne zwyczaje, tradycje, szczególne prawa lub uregulowania	zwyyczajowe instytucje kulturowe, społeczne i polityczne, odrębne od tych istniejących w dominującym społeczeństwie i kulturze	tradycje i instytucje społeczne, kulturowe, ekonomiczne i polityczne odróżniają je od kultury dominującej
Związek z ziemiąmi odziedziczonymi oraz pochodzenie od przodków	+	+	+	+	+
Posługiwanie się językiem tubylczym	-	+	-	+	+
Kwestie ekonomiczne	warunki ekonomiczne i społeczne są na niższym stopniu zaawansowania	-	warunki ekonomiczne odróżniają je od innych grup	istnienie odrębnych instytucji ekonomicznych	system ekonomiczny zorientowany na tradycyjną produkcję

Opracowanie własne.

MOP – Międzynarodowa Organizacja Pracy, BS – Bank Światowy, ABR – Azjatycki Bank Rozwoju

Kingsbury'ego, by zamiast tworzyć prawnopozytywistyczną definicję ludu tubylczego, oprzeć się na pewnych podstawowych cechach, dekodowanych następnie odpowiednio dla każdego ludu tubylczego, z uwzględnieniem kontekstu historycznego, kulturowego i państwowego. Do kryteriów zaproponowanych przez Kingsbury'ego należą: samoidentyfikacja jako odrębna grupa etniczna; historyczne doświadczenie lub utrzymująca się bezbronność wobec niszczenia, przesiedlania lub wyzyskiwania; długie związki z regionem; wola zachowania odrębnej tożsamości³⁹. Kryteria te pozwalają wyróżnić lud tubylczy na tle zbyt szerokiej koncepcji „grupy etnicznej” i sprecyzować ją w stosunku do „mniejszości etnicznej”. Należy zbadać, jakie kryteria wyróżniające ludy tubylcze od innych grup przyjęte są w krajach azjatyckich uznających tę koncepcję oraz jakie argumenty na rzecz jej odrzucenia wysuwane są przez te kraje, w których osobna kategoria „lud tubylczy” nie jest uznawana.

3. Koncepcja „ludu tubylczego” i stosunek do niej w krajach azjatyckich

Mimo że długo nie rozróżniano poszczególnych grup tworzących społeczeństwa poddane kolonialnemu reżimowi, to na początku XX w., także dzięki intensywnemu rozwojowi stanu badań nad kulturami pozaeuropejskimi, zaczęto osobno klasyfikować, a przez to i traktować mniejszościowe grupy ludności tubylczej. Uchwalano szczególne regulacje, wyznaczano osobne strefy, powoływano oddzielne biura do ich spraw⁴⁰. Na przykład Japonia powołała Bureau of Aboriginal Affairs podczas swoich rządów na Formozie (Tajwanie). To właśnie biuro w 1911 r. wyróżniło 9 ludów tubylczych Tajwanu, co odcisnęło tak duże piętno, iż dopiero w 2001 r. przyznano, że istnieje ich więcej i od tamtej pory jeszcze kilku grupom oficjalnie przyznano ten status. Także Amerykanie powołali na Filipinach Bureau of Non-Christian Tribes. Brytyjczycy również wprowadzili szczególną ustawę w 1900 r. dla ochrony ludów tubylczych w regionie administracyjnym ówczesnego brytyjskiego Bengalu – *Chittagong Hill Tracts*.

Charakter europejskiej kolonizacji w krajach azjatyckich, w których większości jedynie administracja i eksport były w rękach Europejczyków, a istniejąca tubylcza struktura społeczna pozostała względnie nienaruszona, powoduje, że pojęcie „ludu tubylczego” i rozkwit organizacji tubylczych spotykają się tam często z dużym oporem⁴¹. Najczęściej pada argument, iż „wszystkie ludy naszego kraju są ludami tubylczymi”.

Ostre sprzeciwy wobec stosowania koncepcji „ludu tubylczego” w krajach azjatyckich od początku wyrażały Chiny (gdzie prawnie uznawana jest jedynie kategoria mniejszości etnicznych): „Tak jak w większości krajów azjatyckich, różne

³⁹ B. Kingsbury, *Indigenous...*

⁴⁰ *Ibidem*, s. 427.

⁴¹ M. Ząbek, *Prawa człowieka a prawa ludów „tubylczych” w kontekście sytuacji społeczności „rdzennych” i zmarginalizowanych na kontynencie afrykańskim*, w: *Pierwsze narody...*, s. 53.

narodowości w Chinach żyły od wieków na chińskim terytorium. Mimo że nie ma żadnych ludów tubylczych w Chinach, chiński rząd i społeczeństwo współczują ludom tubylczym w związku z historycznymi nieszczęściami i ciężką sytuacją [jakiej doświadczały w czasach europejskiej kolonizacji] [...]”⁴².

Jednak w olbrzymiej większości krajów azjatyckich wyodrębniono pewne grupy społeczne, które identyfikują się z międzynarodowym ruchem tubylczym i uważają się za ludy tubylcze, uchwalając prawa do nich się odnoszące i powołując odpowiednie instytucje do ich spraw. Wszystkie te działania pozbawione są jednak odniesienia do obecnie funkcjonującej międzynarodowej koncepcji „ludu tubylczego”, a nawet podkreśla się, iż wyodrębnienie tych grup nie ma z tą koncepcją nic wspólnego.

Indie, niechętnie koncepcji „ludu tubylczego” prezentowanej na forum ONZ, posługują się kategorią plemion chronionych z powodu ich „zapóźnienia” – *scheduled tribes/adviasis* lub *primitive tribal groups*, a odniesienie do nich obecne jest w Konstytucji Indii. Również w Indonezji mówi się o *komunitas adat terpencil* (geograficznie odosobnionych społecznościach prawa zwyczajowego⁴³), choć nie o ludach tubylczych. W Kambodży określa się je pojęciem *hill tribes* – plemiona górskie⁴⁴. Własne pojęcia stworzone zostały także w Tajlandii: *hill tribe minorities/traditional local communities*⁴⁵.

W grupie krajów azjatyckich są jednak także kraje, w których przetrwanie ludów tubylczych jest silnie zagrożone. W wielu nadal uznaje się działalność organizacji tubylczych za działalnością przestępczą, wywrotową⁴⁶. W Bangladeszu, w kontekście którego mówi się wręcz o trwającym nadal ludobójstwie Jumma z *Chittagong Hill Tracts*⁴⁷, ludy tubylcze nie istnieją jako wyodrębniony podmiot prawa, gdyż „wszyscy obywatele Bangladeszu są ludami tubylczymi, które zamieszkiwały te tereny przed brytyjską kolonizacją, a teraz są na szczęście od niej wolni”⁴⁸. Wyróżnia się jedynie *backward sections of citizens* – zapóźnione w rozwoju części społeczeństwa. Podobnie jest w Birnie, gdzie dyktatura wojskowa, stosując brutalną politykę wobec ludów tubylczych, doprowadziła do ucieczki wielu z nich na tereny sąsiednich państw, np. ludu Palaung do Tajlandii⁴⁹.

⁴² Opinia rządu chińskiego przesłana do Komisji Praw Człowieka ONZ w 1995 r., *Consideration of a Draft UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, E.CN.4/WG.15/2 (1995).

⁴³ *Geographically isolated customary law communities*, za: International Work Group for Indigenous Affairs (dalej: IWGIA), *Indigenous World 2007*, Kopenhaga 2007, s. 322.

⁴⁴ Zob. URL – <http://www.cambodia.gov.kh/unisql1/egov/english/country.population.html>.

⁴⁵ Więcej na ten temat: M. Barwiński, *Plemiona górskie północnej Tajlandii – przeszłość i teraźniejszość*, w: *Ludy tubylcze. Czwarty świat...*, s. 361–376.

⁴⁶ Raport Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. Praw Człowieka i Podstawowych Wolności Ludów Tubylczych, Rodolfo Stavenhagena, za: IWGIA, *Indigenous...*, s. 16.

⁴⁷ Zob. np. raporty Amnesty International, źródło: URL – <http://web.amnesty.org/library/index/en-gasa130032004> czy Asian Centre for Human Rights, źródło: URL – <http://www.achrweb.org/countries/bangla.htm>.

⁴⁸ Za: B. Kingsbury, *Indigenous...*, s. 433.

⁴⁹ R.K. Diran, *The Vanishing Tribes of Burma*, London 1997.

Argumenty podnoszone przez rządy państw sprzeciwiających się koncepcji ludów tubylczych można podzielić na trzy grupy: definicyjne, praktyczne i polityczne⁵⁰. Argumenty definicyjne dotyczą kontrowersyjnego odniesienia do czasów kolonializmu i najazdu (doktryna „słonej wody”⁵¹). Państwa podnoszące te argumenty twierdzą, iż narzucanie im przez społeczność międzynarodową koncepcji „ludu tubylczego” jest nową formą kolonializmu. Argumenty praktyczne poruszają kwestię niemożliwości udowodnienia „pierwszeństwa” na danym terytorium, przy wzięciu pod uwagę historii migracji ludności oraz dyfuzji wpływów kulturowych. Polityczne z kolei zasadzają się na obawie, iż przyznanie pewnym grupom określonych praw doprowadzi do eskalacji żądań ze strony pozostałych grup. Co więcej, może się okazać, iż pod szczególną ochronę zostaną wzięte grupy, które nie są już obecnie w złym położeniu, natomiast ochrona ta odmówiona zostanie grupom naprawdę potrzebującym. Ponadto grupy w skali całego kraju „niedominujące” mogą być dominujące w określonym regionie i wykorzystać przyznane im przywileje do zepchnięcia na margines pozostałych⁵². Te ostatnie argumenty szczególnie mocno akcentowane były przez Indie, Malezję i Fidżi.

Jedynie nieliczne kraje Azji Południowej, Południowo-Wschodniej i Wschodniej zdecydowały się przyznać zamieszkującym ich tereny ludom tubylczym szczególnie status, potwierdzający ich odrębność i prawa z niej wynikające. Do krajów takich niewątpliwie należą Tajwan, Filipiny, Malezja (w *Aboriginal Peoples Act* z 1954 r.). Do krajów będących na drodze do takiego uznania zaliczyć można Nepal, gdzie od 2002 r. istnieje rządowa National Foundation for the Development of Indigenous Nationalities⁵³ zajmująca się sprawami 61 uznanych narodowości tubylczych (Janajatis) oraz Japonię. Aby przedstawić proces dochodzenia konkretnych ludów tubylczych do ich prawnego uznania, wybrane zostały trzy kraje: Japonia, Tajwan i Filipiny.

3.1. Japonia

Mimo iż Japonia tradycyjnie postrzegana jest i, co więcej, sama siebie postrzega jako kraj jednokulturowy, na jej terytorium odnaleźć można ludy tubylcze Ajnu/Ajnów⁵⁴,

⁵⁰ B. Kingsbury, *Indigenous...*

⁵¹ *Salt water/blue water doctrine* – doktryna, zgodnie z którą za kolonie można było uznać tylko terytoria leżące „za wielką wodą”, tzn. na innym kontynencie; określana także jako „zasada dystansu” (*principle of distance*). Według tej doktryny rozdział 11 Karty Narodów Zjednoczonych miał zastosowanie tylko i wyłącznie do terytoriów zamorskich, które oficjalnie miały status kolonii. Zob. H. Kohn, *Reflections on Colonialism*, w: *The Idea of Colonialism*, R. Strausz-Hupe, H.W. Hazard (red.), Pennsylvania 1958.

⁵² Za: B. Kingsbury, *Indigenous...*, s. 435.

⁵³ Źródło: URL – <http://www.nfdin.gov.np>.

⁵⁴ Lud uznawany współcześnie za praktycznie wymarły, choć trudno tak naprawdę określić liczbę żyjących do dzisiaj jego członków, ze względu na fakt, iż wiele rodzin ukrywało (także przed własnymi dziećmi) ajnuskie korzenie, aby uniknąć dyskryminacji na tle rasowym. Przyjmuje się ostrożnie, za danymi zebranymi w 1984 r. przez rząd lokalny Hokkaido, iż jest ich obecnie ok. 24 tys. Zob.: <http://www.ainu-museum.or.jp/english/english.html>. Należy jednak zaznaczyć, że rozpiętość danych jest ogromna

tradycyjnie zamieszkujących głównie wyspę Hokkaido, Wyspy Kurylskie i Sachalin (obszar określany przez nie jako *Ainu Moshir*⁵⁵). Nie są oni formalnie uznani przez rząd japoński, którego przedstawiciele, jak choćby były premier Yasuhiro Nakasone w 1986 r., twierdzą: „jesteśmy homogenicznym narodem”⁵⁶. Ajnowie reprezentowani są przez swoje stowarzyszenie *Hokkaido Utari Kyokai* (Ainu Association of Hokkaido – AAH). Nieliczna grupa aktywnie działających Ajnów została w 2006 r. dodatkowo osłabiona przez śmierć jej najwybitniejszego działacza Shigeru Kayano, który w historii tego ludu zapisał się nie tylko jako wytrwały organizator wszelkich form przekazywania dziedzictwa Ajnów i autor ponad stu publikacji poświęconych Ajnom, ale również pierwszy „tubylczy” członek japońskiego parlamentu (Izby Radców) w latach 1994–1998⁵⁷ z ramienia Partii Socjaldemokratycznej. Shigeru Kayano działał nie tylko na rzecz przyjęcia ustawy o promocji kultury ajnuskiej, ale także złożył pozew w 1993 r. przeciwko japońskiemu rządowi w sprawie bezprawnego wywłaszczenia Ajnów z ich ziem w celu budowy zapory w Nibutani na rzece Saru, w wyniku której zalane zostały miejsca sakralne i tradycyjne miejsca zamieszkania Ajnów (Kayano v. Hokkaido Expropriation Committee)⁵⁸. W wyniku tego postępowania Sąd Okręgowy w Sapporo uznał 27 marca 1997 r. Ajnów za lud tubylczy wyspy Hokkaido. W opinii sądu Ajnowie tworzą lud tubylczy, gdyż: „zamieszkiwali Hokkaido i zachowali odrębną kulturę i tożsamość, zanim jeszcze Japonia rozciągnęła nad nimi swoją zwierzchność⁵⁹; nadal tworzą grupę społeczną z odrębną kulturą i tożsamością mimo doświadczania społecznego i ekonomicznego wyniszczania, spowodowanego polityką prowadzoną przez japońską większość, która wcieliła Ajnów do Japonii”⁶⁰. Sąd przywołał także art. 27 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r., który Japonia ratyfikowała w 1979 r., oraz art. 13 Konstytucji Japonii⁶¹ z 1946 r. Było to pierwsze w historii Ajnów prawne potwier-

– np. 50 tys. (za: H. Uemura, *Report on a New Policy for the Ainu: a Critique*, „Hurights Osaka”, 1996), a nawet podawane są liczby rzędu 100 tys. Za najwybitniejszego badacza tego ludu uważa się Bronisława Piłsudskiego (1866–1918), brata Marszałka Józefa Piłsudskiego.

⁵⁵ Y. Tanaka, *Ainu People Today – 7 years After the Culture Promotion Law*, „Hurights Osaka”, 2004.

⁵⁶ Ainu Association of Hokkaido, *Japan's Suppression of Ainu Moshiri*, źródło: URL -<http://www.cwis.org/fwj/22/ainusupp.htm>. Stwierdzenie to odbiło się zresztą szerokim echem i jest często przywoływane w kontekście walki Ajnów o uznanie za lud tubylczy. Por. np. M. Ushida, *Diet to Pass Law on Ainu Culture*, „Asahi Evening News”, 8 maja 1997.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ Szczegółowo na temat prawnych aspektów sprawy: T. Sonohara, *Towards a Genuine Redress for an Unjust Past: the Nibutani Dam Case*, „Murdoch University Electronic Journal of Law”, czerwiec 1997, t. 4, nr 2.

⁵⁹ Wskazuje się na politykę asymilacyjną prowadzoną od 1868 r. w ramach programu kolonizacji Hokkaido. H. Uemura, *Report...*

⁶⁰ Zob. T. Sonohara, *Towards...*

⁶¹ Art. 13: „Wszystkich obywateli szanuje się jako jednostki ludzkie. Ich prawa do życia, wolności i dążenia do szczęścia, o ile nie pozostają w sprzeczności z dobrem publicznym, brane są w najwyższym stopniu pod uwagę w działalności ustawodawczej i innych poczynaniach państwa”, tłum. prof. T. Suzuki. Tekst dostępny na stronie: URL-<http://konstytucja.e-studio.biz.pl/konstytucja12.html>.

dzenie ich statusu jako ludu tubylczego⁶². Niestety, pozostało jedynie na papierze. Rząd japoński jest nadal krytykowany za stosunek do Ajnów, mimo przyjęcia przez niego – w odpowiedzi na wyrok sądu w Sapporo – ustawy o promocji kultury ajnuskiej w 1997 r.⁶³ Ustawa ta spotkała się jednak z krytycznym przyjęciem przez Ajnów ze względu na fakt, iż odnosi się wyłącznie do sfery kultury, pozostawiając przy tym *de facto* w gestii rządu japońskiego zdefiniowanie tego, co za kulturę Ajnów może być uważane. Ajnowie już w 1984 r. proponowali przyjęcie ustawy całościowo regulującej ich sytuację (zw. *Ainu Shinpo*) i uznającą odpowiedzialność Japonii za okres brutalnej kolonizacji i asymilacji Ajnów w XIX w. Ustawa z 1997 r. nie odnosi się do żadnej ze sfer życia społecznego Ajnów innej niż kultura. Nie doszło w niej także do uznania Ajnów za lud tubylczy⁶⁴. Zastąpiła jednak wreszcie wydany w 1899 r. *The Hokkaido Former Aborigines Protection Act*, poświęcony głównie kwestii ziemi oraz poddający wspólną własność Ajnów kontroli gubernatora Hokkaido⁶⁵. Choć obecnie aktywność AAH się zmniejszyła, to należy podkreślić, iż determinacja jego przedstawicieli połączona z naciskami na Japonię na forum międzynarodowym w latach 80. i 90. XX w., głównie w ONZ⁶⁶, przyniosła efekty.

3.2. Tajwan

Niezwykle pręźnie i dość wcześnie w porównaniu do pozostałych krajów rozpoczął się proces instytucjonalizacji ruchu tubylczego na Tajwanie. Już 29 grudnia 1984 r. powstało pierwsze Stowarzyszenie Rozwoju Praw Ludów Tubylczych Tajwanu⁶⁷.

Formalne uznanie za „lud tubylczy”⁶⁸ znalazło swoje odzwierciedlenie w wielu krajowych aktach prawnych: *Ustawie o statusie ludów tubylczych* z 2001 r., *Ustawie*

⁶² W 1991 r. zostali oni bowiem uznani za mniejszość etniczną w raporcie przedstawionym przez Japonię w ONZ. Za: H. Uemura, *Report...*; także: Y. Tanaka, *Ainu...*

⁶³ *1997 Law for the Promotion of the Ainu Culture and Dissemination and Advocacy for the Traditions of the Ainu and the Ainu Culture (Culture Promotion Law)*.

⁶⁴ O „rdzenności”, „tubylczości” Ajnów mowa jest jedynie w niewiążącej rezolucji towarzyszącej ustawie. Zob. M. Ushida, *Diet...*

⁶⁵ Y. Tanaka, *Ainu...* Kwestia zarządzania tą własnością przez gubernatora Hokkaido została w 1999 r. zaskarżona do sądu (*Ainu common properties case*). W literaturze zwraca się także uwagę na silnie asymilacyjny charakter ustawy z 1899 r., podkreślony choćby w tytule sformułowaniem *former aborigines* – „byli tubylcy”.

⁶⁶ Udział przedstawicieli AAH w spotkaniach Grupy Roboczej ds. Ludności Tubylczej, pisemne interpelacje w Centrum Praw Człowieka ONZ, popieranie rewizji konwencji ILO, nr 107. Por. np. *A Statement of Opinion Regarding the Partial Revision of ILO Convention 107, by the Ainu Association of Hokkaido*, źródło: URL – <http://www.cwis.org/fwdp/Eurasia/ainu.txt>.

⁶⁷ *The Taiwan Indigenous People's Rights Development Association*.

⁶⁸ Mylne wrażenie na polskim czytelniku może wywierać uzus angielski dotyczący określania tajwańskich ludów tubylczych nie jako *indigenous*, ale właśnie *aborigines* (por. np. „Taiwan Review”, sierpień 2007). Nie chodzi tu bowiem o aborygenów australijskich, zamieszkujących także na Tajwanie, ale o odrębne ludy tubylcze z grupy austronezyjskiej (określane także jako malajo-polinezyjskie lub protomalajskie, grupa tajwańska – por. *Leksykon PWN, Ludy...*, s. 28). Na temat teorii pochodzenia i migracji ludów tubylczych Tajwanu: F. Frąckowiak, *Aborygeni na Tajwanie?*, źródło: URL – <http://www.stosunki.pl/main264126020210,2,yisvp.htm>.

o ochronie zatrudnienia członków ludów tubylczych z 2001 r.⁶⁹, uregulowaniach dotyczących uznania ludów tubylczych z 2002 r., Ustawie o nazwie ludów tubylczych z 2003 r., Ustawie o edukacji dla ludów tubylczych z 2004 r., wreszcie głównej Ustawie o ludach tubylczych z 2005 r. i towarzyszącej jej zmianie konstytucji tajwańskiej, która dotyczy wprowadzania do Zgromadzenia Narodowego Tajwanu przedstawicieli ludów tubylczych, udziału w życiu politycznym oraz ochrony języka i kultury tubylczej⁷⁰. Choć pod względem rozwoju uregulowań prawnych Tajwan należy do wyjątków, to jednak ustawodawstwo nie przekłada się automatycznie na jego implementację, a duża liczba zapisów prowadzi do wewnętrznych sprzeczności między ustawami. W tym celu główna ustawa z 2005 r. ustanowiła nawet obowiązek nowelizowania poprzednich ustaw, aby możliwe było uzyskanie koherentnego obrazu prawnej sytuacji ludów tubylczych Tajwanu⁷¹. Wypracowywanie jednak spójnej wizji przyszłości i statusu tych ludów nadal trwa. Z pewnością za sukces można uznać przeniesienie kompetencji w ich sprawach z Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Rady ds. Ludów Tubylczych w grudniu 1996 r.⁷² Rada ta złożyła w 2004 r. projekt specjalnego rozdziału poświęconego wyłącznie ludom tubylczym, który miałby zostać włączony do poddawanej nowelizacji konstytucji Tajwanu. Do tej pory dwa artykuły konstytucji Tajwanu zostały zmienione w tym zakresie: art. 4 w kwestii wyborów 4 przedstawicieli ludów tubylczych do Yuanu Legislacyjnego oraz art. 10 w kwestii zachowania pluralizmu kulturowego, ochrony, promowania wszelkich aspektów kultury i życia ludów tubylczych (nauka języka, udział w życiu politycznym, edukacja, opieka zdrowotna i społeczna, transport, ziemia, woda etc., także dla ludów tubylczych z terenów Penghu, Kinmen i Matu). Kilkakrotnie zmieniano także stosowane w konstytucji określenia: w 1991 r. wprowadzono pierwsze zapisy o *shan bao* (*mountain compatriots* – rodacy z gór), które w 1994 r. zostały zmienione na *yuan jhu min* (*original inhabitants* – rdzenni mieszkańcy), aż wreszcie w roku 2000 wprowadzono pojęcie *yuan jhu min zu* (*original peoples* – rdzenne ludy)⁷³.

⁶⁹ Ustawa nakazuje, by w przedsiębiorstwach państwowych i agencjach rządowych był zatrudniony co najmniej 1 (jeden!) przedstawiciel ludu tubylczego na 100 osób. Obecnie rozważa się także wprowadzenie podobnego (1/150) wymogu dla sektora prywatnego. Niespełnienie tego wymogu pociąga za sobą kary finansowe w wysokości najniższego wynagrodzenia na konto Rady ds. Ludów Tubylczych. W praktyce oczywiście kara ta ani nie jest traktowana jako surowa, ani nie jest łatwa do wyegzekwowania. Por. J. Hwang, *Retourning to the Mountains*, „Taiwan Review. Indigenous People – Looking to the Future”, sierpień 2007, s. 6.

⁷⁰ IWGIA, *Indigenous...*, s. 308.

⁷¹ *Ibidem*, s. 308.

⁷² Do 2002 r. nosiła nazwę Council of Aboriginal Affairs, w 2002 r. zmieniono ją oficjalnie na Council of Indigenous Peoples. Liczba członków Rady wraz z personelem wynosi 142–163 osób. Rada działa w strukturach Yuanu Wykonawczego i dzieli się na 6 departamentów: Departament Planowania, Departament Edukacji i Kultury, Departament Zdrowia i Opieki Społecznej, Departament Gospodarki, Departament Zarządzania Ziemią oraz Sekretariat. Por. oficjalna strona Rady: URL – http://www.apc.gov.tw/english/docDetail/detail_official.jsp?cateID=A000177&linkRoot=99#ptop.

⁷³ *Landmarks In the Indigenous Peoples Rights Movement*, „Taiwan Review. Indigenous People – Looking to the Future”, sierpień 2007, s. 15.

Na Tajwanie liczba osób oficjalnie uznanych za członków ludów tubylczych to ok. 460 tys., a więc ok. 2,1% ludności (dane z 2006 r.). Wśród nich wyróżnia się 13 odrębnych ludów⁷⁴. Większość z nich zamieszkuje tereny górskie, na wschodnim wybrzeżu i w południowej części Tajwanu. Jednakże 9 ludom zamieszkującym równiny odmówiono tego statusu. Ich liczba szacowana jest na ok. 150–200 tys. osób. Określane są jako ludy Ping Pu. Nie są oni nawet uznawani za odrębną grupę etniczną, choć walczą aktywnie o przywrócenie im statusu ludu tubylczego, którym cieszyły się za czasów japońskiej obecności na Tajwanie⁷⁵.

3.3. Filipiny

Na Filipinach pełne prawne uznanie ludów tubylczych nastąpiło w *Ustawie o prawach ludów tubylczych* z 22 października 1997 r. W ustawie tej zamiennie operuje się dwoma terminami: tubylcze społeczności kulturowe (*Indigenous Cultural Communities* – ICCs) i ludy tubylcze (*Indigenous Peoples* – IPs)⁷⁶. Na mocy tej ustawy (rozdz. VII, art. 38 i nast.) powołana została Narodowa Komisja ds. Ludów Tubylczych (National kon Indigenous Peoples – NCIP⁷⁷). Jest ona powołana do działania w interesie ok. 10 mln osób uznających się za członków ludów tubylczych⁷⁸. Nie jest to jednak pierwszy organ administracji zajmujący się sprawami

⁷⁴ Amis (największa grupa licząca ok. 168 tys. osób), Tayal, Pawian, Bunun, Pinuyumayan, Ostu, Rukai, Saisiyat, Tao Tao (uznana oficjalnie w 2001 r.; był to przełom w dotychczasowej utrwalonej wizji jedynie 9 ludów tubylczych Tajwanu), Kavalan (jedyny lud z ludów Ping Pu formalnie uznany w 2002 r.), Truku (do stycznia 2004 r. uznawani za część Atayal) i Sakizaya (uznana formalnie za odrębną od Amis w styczniu 2007 r.). Za: IWGIA, *Indigenous...*, s. 313, oraz P. Gao, *Strengthening the Roots*, „Taiwan Review. Indigenous People – Looking to the Future”, sierpień 2007, s. 10. Nazwy grup w odmiennej transkrypcji oraz więcej na temat problemów ludów tubylczych w relacjach z napływową ludnością chińską w: E. Zajdler, *Niechińskie ludy Tajwanu zwierciadłem odległych i współczesnych dziejów wyspy*, w: *Ludy tubylcze. Czwartą świat...*, s. 491–499.

⁷⁵ *Ping Pu Tribes Want „Indigenous” Status*, „Taiwan Headlines”, 10 sierpnia 2007, źródło: URL – <http://www.taiwanheadlines.gov.tw/site/THeadlines/ct.asp?xItem=83828&CtNode=13>.

⁷⁶ Republic of Philippines, Republic Act No. 8371, *The Indigenous Peoples Rights Act of 1997*, tekst dokumentu w języku angielskim dostępny na: URL – http://www.grain.org/brl_files/philippines-ipra-1999-en.pdf. Należy dodać, iż pierwsze próby prawnego uregulowania sytuacji ludów tubylczych na Filipinach podjęto w 1987 r. podczas przyjmowania nowej konstytucji. W tekście konstytucji używa się jednak pojęcia *Indigenous Cultural Communities*, z tego też powodu w ustawie z 1997 r. zamiennie stosowane są oba pojęcia (por. art. 2 ust. 22, art. 10, art. 12 ust. 5, art. 14 ust. 17, art. 16 ust. 12, źródło: URL – <http://www.iwgia.org/sw16705.asp>).

⁷⁷ Strona oficjalna komisji: URL-<http://www.ncip.gov.ph>. NCIP, jest niezależną agencją rządową podległą bezpośrednio prezydentowi Filipin, który mianuje 7 komisarzy spośród kandydatur przedstawionych mu przez ICCs/IPs. Warunkiem jest, aby każdy komisarz reprezentował inny region etnograficzny Filipin.

⁷⁸ Nie ma żadnych wiarygodnych i jednoznacznych danych dotyczących liczebności ludów tubylczych na Filipinach. Przedstawiciele tych ludów określają, że jest ich ponad 12 mln, z kolei S. Padillo w publikacji *Katutubong Mamamayan* (IWGIA, Manila–Kopenhaga 2000) podaje liczbę 8,4 mln. Stanowi to ok. 10% ludności na Filipinach. Do filipińskich ludów tubylczych zaliczają się m.in.: Ifugao, Ibaloi,

ludów tubylczych na Filipinach. Już w chwili gdy Hiszpania utraciła kontrolę nad Filipinami na rzecz Stanów Zjednoczonych⁷⁹, rząd amerykański ustanowił Biuro ds. Plemion Niechrześcijańskich⁸⁰ podległe Departamentowi Spraw Wewnętrznych. Biuro to w zakresie swoich kompetencji miało także zlikwidowany w 1920 r. Departament ds. muzułmańskich Mindanao i Sulu, a w roku 1957 przekształcone zostało w Komisję ds. Narodowej Integracji⁸¹. Komisję zlikwidował w 1978 r. ówczesny prezydent Ferdinand Marcos i od tej pory sprawy ludów tubylczych oraz muzułmanów uległy ponownemu rozdzieleniu⁸². Dopiero ustawa z 1997 r. odeszła od dotychczasowej polityki przymusowej integracji i likwidacji różnic kulturowych. Niestety, Komisja nie spełnia nadziei w niej pokładanych. Konflikt o dostęp do ziemi, brutalne pacyfikacje protestów, nierzadko kończące się śmiercią członków ludów tubylczych, które nasiliły się w okresie prezydentury Glorii Macapagal-Arroyo, przechodzący różne fazy konflikt zbrojny między wojskami rządowymi a Islamskim Frontem Wyzwolenia MORO, mimo istnienia osobnej agencji rządowej i ustawy ds. ludów tubylczych powodują, że ich sytuacja na Filipinach daleko odbiega od standardów ogłoszonych w aktach prawnych⁸³.

Mimo to zarejestrowane są aż 34 organizacje tubylcze współpracujące z Narodową Komisją ds. Ludów Tubylczych⁸⁴. Niezwykle zróżnicowane etnicznie (w literaturze podawana jest liczba 110 odrębnych grup etnicznych⁸⁵) dzielone są według większych grup: zamieszkujące głównie północną część gór wyspy Luzon ludy z grupy Igorot⁸⁶, ludy Negrito z części południowej i wschodniej wyspy Luzon⁸⁷,

Kankanaey, Kalinga, Isneg, Tingguian, Bugkalot, Dumagat, Aeta, Ati, Mangyan, Manobo, Tagbanua, Teduray, Subanen, T'boli, Bagobo, Higaonon i in.

⁷⁹ Okres rządów amerykańskich na Filipinach to lata 1898–1946. Szerzej zob.: Ł. Fijałkowski, A. Polus, *Filipiny, w: Azja Południowo-Wschodnia i Australazja w stosunkach międzynarodowych*, Wrocław 2006, s. 43–56. W literaturze podkreśla się typowo zachodni sposób postrzegania tego wydarzenia, obecny m.in. w przemówieniach ówczesnego prezydenta USA Williama McKinleya: „nie mieliśmy innego wyjścia, jak wziąć te Filipiny, wyedukować Filipińczyków, wydzwignąć, ucywilizować i schryścianizować ich wszystkich...” Zob. V. Tauli-Corpus, *The Resistance of the Indigenous Peoples of Asia Against Racism and Racial Discrimination*, źródło: URL – http://www.tebtebba.org/tebtebba_files/summit/wcar.racism.htm.

⁸⁰ *Bureau of Non-Christian Tribes*, źródło: URL – <http://www.ncip.gov.ph/agency/history.htm>.

⁸¹ Commission on National Integration. Szerzej: T.M. McKenna, *Muslim Rulers and Rebels: Everyday Politics and Armed Separatism in the Southern Philippines*, Berkeley 1998, s. 139 i nast.; źródło: URL – <http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft0199n64c/>.

⁸² Ludy tubylcze zamieszkujące Mindanao uważają się za odrębne od tamtejszych muzułmanów. Więcej na temat instytucji ds. ludów tubylczych powoływanych za czasów prezydentury F. Marcosa, a następnie C. Aquino: URL – <http://www.ncip.gov.ph/agency/history.htm>.

⁸³ IWGIA, *Indigenous...*, s. 314–321. Zob. także poniżej.

⁸⁴ Spis filipińskich organizacji tubylczych: URL – <http://www.ncip.gov.ph/resources/tribal.php>.

⁸⁵ Zob. *The Mangyans of Mindoro*, „Asian Journal”, 26 marca 2007.

⁸⁶ Zwani inaczej *Cordillerano*. W skład tej grupy wchodzi: Bontoc, Ibaloi, Ifugao, Isneg, Kalinga, Kankanaey. Źródło: URL – <http://www.igorotglobal.org>.

⁸⁷ Wśród nich wyróżnia się m.in.: Alta, Arta, Agta, Aete, Ayta, Atta, Iti, Ati, Dumagat, Sinauna (w zależności od publikacji stosowane są różne transkrypcje nazw własnych).

niemuzułmańskie ludy Lumad⁸⁸ zamieszkujące Mindanao oraz ludy Mangyan⁸⁹ z wyspy Mindoro. Instytucjonalizacja ruchu tubylczego rozpoczęła się w 1983 r., kiedy to przywódcy największych ludów powołali Consultative Assembly of Minority Peoples of the Philippines (CAMPP). Z tego stowarzyszenia w 1987 r. wyodrębniła się początkowo regionalna, a obecnie największa organizacja tubylcza na Filipinach: Federation of Indigenous Peoples of the Philippines (KAMP), grupująca 15 regionalnych organizacji ludów tubylczych. W grudniu 1994 r. powstała także PLANT (Pambansang Lupon ng mga Nakatatanda sa Tribu; National Council of Tribal Elders), w 1997 r. zaś w ramach kampanii poparcia dla przyjęcia ustawy o prawach ludów tubylczych powołano KKASAPI (National Coalition of Indigenous Organizations in the Philippines). W 2006 r. w wyniku współpracy różnych organizacji tubylczych powstał także The Indigenous Peoples Human Rights Watch. Do organizacji aktywnie współpracujących z rządem zaliczają się także: Association of Tribal Councils of the Philippines (ATCP) oraz Tribal Communities Association of the Philippines (TRICAP)⁹⁰.

4. Azjatycki ruch tubylczy

Azjatyckie ludy tubylcze dość późno zaczęły korzystać z nowych możliwości, jakie zostały utworzone przez organizacje tubylcze Indian Ameryki Północnej i Południowej⁹¹. Po raz pierwszy zorganizowały spotkanie swoich przedstawicieli w szerszym gronie w Bangkoku w 1992 r. Wtedy jeszcze większość z tych ludów nic nie

⁸⁸ Obejmuje grupy: Bilaan, Manobo, Subanen, Ginagan, Higaonon, Kalagan, Kamayo, Magahat, Mananwa, Mandaya, Mansaka, Sangir, Subanon, Tagabawa, Tasaday, Tboli, Tiruray. Ludy te nie przyjęły islamu i uważają się za odrębne od tych, które islam przyjęły, określane jako *Moro*.

⁸⁹ W tej grupie: Alangan, Bangon, Buhid, Hanunuo, Iraya, Ratagnon, Tadywan oraz Tau-buid, razem ok. 100 tys. osób. Zob. *The Mangyans...* Dla tych ludów pod rządami amerykańskimi stworzone zostały rezerваты. Uzasadnienie sędziego Sądu Najwyższego z 1919 r. dla tej decyzji było następujące: „Teoretycznie można twierdzić, że wszyscy ludzie są wolni i równi. Praktycznie wiemy, iż ten aksjomat nie jest do końca trafny. Mangyańczycy na przykład nie są wolni tak jak cywilizowani ludzie i nie są równi swym braciom, którzy mieli więcej szczęścia. Rzeczywiście, są obywatelami posiadającymi pewne, choć nie wszystkie, prawa wynikające z obywatelstwa [...] Jednakże niewątpliwie Mangyańczycy są obywatelami o niższym ilorazie inteligencji, a Filipińczycy są zawadą na drodze rozwoju państwa”. Za: V. Tauli-Corpus, *The Resistance...* Autorka ta również stwierdza, iż sama nazwa *Mangyan* została im nadana przez inne grupy dominujące i w języku *tagalog* jest skrótem zdania: *mangmang yan*, co znaczy „ta osoba jest głupia”. Autorka jest członkiem Igorotów, obecną przewodniczącą UNPFII oraz dyrektorem Tebtebba Foundation (Indigenous Peoples' International Centre for Policy Research and Education).

⁹⁰ Dane za: National Indigenous Peoples' Formation, źródło: URL – <http://www.iwgia.org/sw16786>. asp. IWGIA podaje listę także ok. 40 lokalnych organizacji tubylczych według kryterium geograficznego.

⁹¹ Jako pierwsza niezwykle prężnie na forum międzynarodowym zaczęła działać World Council of Indigenous Peoples, grupująca początkowo przede wszystkim amerykańskich Indian. Z przyczyn organizacyjno-technicznych w początkowym okresie, mimo pewnych prób, w ogóle nie podjęto współpracy z ludami tubylczymi Azji i Afryki.

wiedziała o działaniach podejmowanych na forum międzynarodowym, choć aż 70% współcześnie istniejących ludów tubylczych zamieszkuje właśnie kontynent azjatycki⁹². Szybko zrozumiano, że zorganizowane i zinstytucjonalizowane działania są najlepszą drogą dla wywierania presji na rządy zamieszkanych przez siebie krajów. Na tym samym spotkaniu zdecydowano o powołaniu Azjatyckiego Paktu Ludów Tubylczych (Asia Indigenous Peoples Pact⁹³). Obecnie zrzesza on 17 organizacji z 10 krajów: Nepalu, Indii, Birmy, Tajlandii, Malezji, Indonezji, Filipin, Japonii, Tajwanu i Bangladeszu, oraz współpracuje z tubylczymi organizacjami w Laosie, Kambodży i Wietnamie. Powstają także nowe organizacje tubylcze specjalizujące się w problemach konkretnych grup, w tym m.in. osobne organizacje ds. kobiet czy dzieci z ludów tubylczych⁹⁴. Dynamicznie działa także Asian Indigenous & Tribal Peoples Network z siedzibą w New Delhi, od 2002 r. mająca status konsultacyjny przy ECOSOC. Ważną rolę odgrywa również Tebtebba (Indigenous Peoples' International Centre for Policy Research and Education) z siedzibą w Baguio City (Filipiny), przy ECOSOC od 2001 r.⁹⁵ Status konsultacyjny przy ECOSOC ma także 16 innych organizacji tubylczych, wśród nich także Shimin Gaikou Centre (Citizens' Diplomatic Centre for the Rights of Indigenous Peoples) z siedzibą w Tokio (Japonia), walcząca o ludy Okinawy oraz Ajnów. Na rzecz azjatyckich ludów tubylczych zaczęły działać także Asian Centre for Human Rights⁹⁶ oraz Asian Forum for Human Rights and Development (Forum – Asia), z siedzibą w Bangkoku (Tajlandia), które wystąpiło w sierpniu 2007 r. z apelem do ZO ONZ o szybkie przyjęcie *Deklaracji praw ludów tubylczych*⁹⁷. Na rzecz przyjęcia deklaracji niezwykle aktywnie działało także Indigenous Peoples Caucus, oddział regionalny dla Azji.

Wszystkie organizacje prezentując sprawy ludów tubylczych odwołują się do Milenijnych Celów Rozwoju, przyjętych przez wszystkie państwa ONZ we wrześniu

⁹² Za: International Fund for Agricultural Development, *Regional Strategy Paper: Asia and the Pacific*, Asia and the Pacific Division, Rzym, marzec 2002, s. 4. Choć w potocznej świadomości ludy tubylcze utożsamiane są zazwyczaj z amerykańskimi Indianami, australijskimi aborygenami czy nowozelandzkimi Maorysami, to właśnie one są współcześnie liczebnie niewielkie: wielkość populacji Indian zamieszkujących Amerykę Północną szacuje się na ok. 1,7 mln, Amerykę Łacińską – 18,5 mln (za: K. Damm, A. Mikusińska, *Ludy...*, s. 97), aborygenów – na ok. 260 tys., a Maorysów – na ok. 324 tys. Dla porównania, w samych Indiach liczbę ludów tubylczych określanych jako *scheduled tribes* ocenia się na blisko 68 mln (*ibidem*).

⁹³ Obecnie występuje jako Asia Indigenous Peoples Pact Foundation, URL – <http://www.aippfoundation.org>.

⁹⁴ Między innymi: Asian Indigenous Women's Network (AIWN) założona w 1993 r., Innabayog (Regional Federation of Cordillera Indigenous Women), Cordillera Women's Education and Resource Center, Indigenous Women's Network w Kambodży, Naga Women's Union of Manipur, Indigenous Women's Forum in Jharkhand, Karen Women's Organization, Asia Pacific Forum on Woman, Law and Development. W 1993 r. zorganizowana została pierwsza, a w 2004 r. druga Asian Indigenous Women Conference w Baguio City.

⁹⁵ URL – <http://www.tebtebba.org>.

⁹⁶ URL – <http://www.achrweb.org>.

⁹⁷ Skupia 40 organizacji z 15 krajów azjatyckich URL – <http://www.forum-asia.org>.

2000 r., w ramach Deklaracji Milenijnej, tj.: (1) wyeliminowania skrajnego ubóstwa i głodu, (2) zapewnienia powszechnego nauczania na poziomie podstawowym, (3) promowania równości płci i awansu społecznego kobiet, (4) ograniczenia umieralności dzieci, (5) poprawienia opieki zdrowotnej nad matkami, (6) ograniczenia rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób, (7) stosowania zrównoważonych metod gospodarowania zasobami naturalnymi, (8) stworzenia globalnego partnerskiego porozumienia na rzecz rozwoju⁹⁸. Wszystkie te cele w sposób bezpośredni mogłyby dotyczyć azjatyckich ludów tubylczych – mogłyby, bo niestety pomoc rozwojowa dociera do nich w bardzo ograniczonym stopniu⁹⁹. Stąd ciągła potrzeba przypominania przez organizacje tubylcze o potrzebach w tym zakresie.

5. Wnioski

Choć początkowo zarówno badacze, jak i same ludy tubylcze w kwestiach dotyczących kultury utożsamiali globalizację z homogenizacją, okazało się, że globalizacja wywołała proces wręcz odwrotny: umożliwiła odrodzenie kulturowe poprzez „nieznaną wcześniej możliwość celebrowania różnorodności i artykułowania własnej podmiotowości”¹⁰⁰.

Współczesne poszukiwania tożsamościowe, często mające charakter „wynajdowania tradycji”, oraz globalne media, zwłaszcza zaś Internet, który umożliwił tworzenie się wspólnot wirtualnych, dając narzędzie rozproszonym po całym świecie ludziom do tożsamościowego „zakorzeniania się” nawet mimo oderwania od korzeni, przyczyniły się do wybuchu „wiosny ludów” – tym razem tubylczych. Ich „wiosna” przebiega jednak w świecie pozaeuropejskim i nie ma w niej miejsca na realizację prawa do samostanowienia. Postulaty ludów tubylczych ograniczają się do zdobycia prawa do samostanowienia i samoidentyfikacji. Jednakże problemy związane z definicją „ludu tubylczego” pokazują, jak trudno jest znaleźć równowagę między potrzebą oddania im oczywistego prawa do określania swojej przynależności a interesem zróżnicowanego etnicznie państwa.

Wydaje się, że umiędzynarodowiona koncepcja „ludu tubylczego” umożliwia ludom tubylczym walkę o poprawę dotychczasowego ich losu i o zachowanie własnej kultury, stając się narzędziem do uświadomienia sobie własnej tożsamości. Równocześnie kwestia dokładnej definicji pojęcia „lud tubylczy” wyraźnie przestała być zagadnieniem wyłącznie antropologicznym – jest to obecnie przede wszystkim kwestia polityczna.

⁹⁸ Źródło: URL – <http://www.unic.un.org.pl/cele.php>.

⁹⁹ Szczegółowo kwestię realizacji MDGs w kontekście azjatyckich ludów tubylczych analizuje L. Sibbel, *Good Governance and Indigenous Peoples in Asia. Report*, Minority Rights Group International, grudzień 2005.

¹⁰⁰ W. Burszta, *Różnorodność i tożsamość. Antropologia jako kulturowa refleksyjność*, Poznań 2004, s. 99.

Ludy tubylcze w pełni wykorzystały historyczną szansę do przypomnienia światu o sobie. W ciągu stu lat pokonały drogę od „ludów prymitywnych”, „wystawowych dzikich”, „barbarzyńców” do podmiotu istotnych działań na forum międzynarodowym. Nie zdołały jednak usunąć wszystkich kontrowersji co do istoty i charakteru swojej „tubylczości”. Przykładem jest choćby trwająca ponad dwadzieścia lat debata nad kształtem *Deklaracji praw ludów tubylczych*, w której definicja „ludu tubylczego” ostatecznie się nie pojawiła. W związku z tym na obecnym etapie możemy raczej mówić o globalizacji koncepcji ludów tubylczych, przy jednoczesnej regionalizacji samej definicji. Ich sytuacja w krajach azjatyckich jest tego najlepszym dowodem.